

Pijpeliyntjes

Jacob Israël de Haan en het modernisme

De homo en de zionist zijn typisch figuren van het moderne tijdperk. De worden homo- en heteroseksueel werden in 1869 in Boedapest uitgevonden. Het begrip zionist kwam vanaf 1890 in omloop. Rond 1900 brak een nieuwe tijd aan met nieuwe theorieën over sekse, seks, kunst, politiek en maatschappij. Die nieuwe ideeën vonden een weg naar de samenleving maar dit ging niet altijd zonder weerstand. Leven en werken van de Nederlandse dichter, schrijver, jurist en journalist Jacob Israël de Haan (1881-1924) leveren een dramatisch voorbeeld van de beperkingen van de moderne theorieën. Ze bieden inzichten waar we met gebruikelijke sociologische en historische benaderingen niet zo makkelijk de vinger op kunnen leggen.

Waar staan modernisme en moderniteit voor? In verband met De Haan en de Fin-de-Siècle wil ik vooral wijzen op secularisering, individualisering en heteroseksualisering, het ontstaan van man-vrouw- en homo-hetero-dichotomieën tegelijk met emancipatiewensen bij vrouwen en homoseksuelen. Een gelijkheidsnorm ontwikkelt zich in seksuele relaties en verhoudingen tussen mannen en vrouwen. De familie doet aan belang in ten gunste van de liefdesrelatie van het paar. In de negentiende eeuw komen nieuwe ideologieën op zoals nationalisme, liberalisme, socialisme en zionisme. In de kunst ontstaan moderne bewegingen zoals esthetisme, decadentie, naturalisme, sensitivisme die individualistisch en transgressief zijn en de autonomie van de kunst benadrukken, 'l'art pour l'art'.

De Haan oarmde in zijn jonge jaren het moderne denken. Hij verzette zich tegen het Joodse geloof van zijn ouders (zijn vader was voorzanger in de Zaanadamse synagoge), hij werd openlijk homoseksueel, een socialist en later een zionist. Dichters en schrijvers van de beweging van Tachtig inspireerden hem. Frederik van Eeden, Lodewijk van Deyssel en vooral Albert Verwey waren zijn voorbeelden en in het buitenland Oscar Wilde en Georges Eekhoud. Door de arts en schrijver Arnold Aletino maakte hij kennis met de nieuwste seksuele theorieën van Richard von Krafft-Ebing en Magnus Hirschfeld. Hij werd lid van de socialistische partij en medewerker van de kinderrubriek van Het Volk. Ten slotte bekeerde hij zich tot het zionisme. De Haan mocht moderniteit en modernisme omarmen, die liefdesverklaring was allerminst wederzijds. Hij was te modern voor de diverse modernismes die hem vanwege zijn radicale ideeën afwezen of op een afstand hielden.

